

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

ערש"ק פרשת אמור תשע"ה שנה ד' גליון 184

לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,

ניתן לקבל את העלון במייל chagithen@neto.net.il

הנושא: מי חי יותר שנים הגבר או האשה?

"מיתה שכיחא" כותבים כך: "שמא משום דרוב פעמים מסתכנת בלידה". לתוספות היה קשה מדוע דעתו של הבעל על ירושת האשה, מנין לו שהיא תמות לפניו אם מיתה שכיחא, יכול בהחלט לקרוא שהוא ימות והיא תחיה? לכן כותבים התוס' מיתה שכיחא – כיון שרוב פעמים מסתכנת בלידה.

נמצא כי עמת מצד אריכות ימים יכול להיות שחי האשה ארוכים מן הזכר, אולם מחמת סכנת הלידה, מצוי שתמות קודם בעלה.

אולם הגאון רבי אברהם פלאג'י זצ"ל, בספרו "ברך את אברהם" (פרשת כי תצא, דרוש ד'), נותן טעם אחר מדוע האשה מתה קודם בעלה. בהקדם מה שהקשו ב'דעת זקנים מבעלי התוספות' וב'חזקוני' ועוד, על דברי האבן עזרא: אם הסבר זה עולה יפה בפסוקים אלו, המדברים על כהן הדיוט, מדוע סמוך ונראה, לגבי כהן גדול (פסוקים י-יא), אמרה התורה: "והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה... ועל כל נפשות מת לא יבוא לאביו ולאמו לא יטמא"? אם כנים דברי האבן עזרא, שבכל הקשור למיתה יש להקדים את הנקבה לזכר, צריך היה הפסוק לכתוב כן גם לגבי הכהן הגדול, ולמה שם כותב הפסוק "לאביו ולאמו"?

אלא הוא מבאר את הענין לאור דברי הספר חסידים (סימן קס"א ועי' לחיד"א בספרו פתח עניים מסכת נדרים כב:) על הפסוק "נפשי יצאה בדבורי", 'שעל ידי כל דיבור שהאדם מדבר – נחסר איזה חלק מחייו, ואם ירבה דברים בטלים מתקצרים ימיו, ומעתה תובן הסיבה לקיצור ימי הנשים, שכן יש להן תשעה קבין של שיחה, כמבואר בקידושין (מט:), וכן בברכות (מח:): "נשים דברניות הן". וגם אינן שייכות בתלמוד תורה כאנשים, לקיים 'ודברת בם – ולא בדברים בטלים', וסיבה זו היא הגורמת שממהרות למות, כי "מוות וחיים ביד לשון", לא כן הגברים שאין להם דיבור הרבה, ועוד: שיש להם עסק התורה, וכל אחד קובע עיתים לתורה, ו'מרבה תורה מרבה חיים'.

אך הנה, 'תשעה קבין של שיחה' שנטלו הנשים, נאמר על סתם נשים אבל נשים צנועות אינן מרבות בדיבור, אלא אוחזות בידן את פלך השתיקה, כי ברור שריבוי הדיבור הוא היפך הצניעות הראויה לאשה, והנה שכרן של הנשים הצנועות והשתקניות הוא: שהן זוכות לבנים טובים וצדיקים, כמפורש בירושלמי (וימא א, א): 'שבעה בנים היו לה לקמחית, וכולן שימשו בכהונה גדולה. שלחו חכמים ואמרו לה: מה מעשים טובים יש בידך? אמרה להן: יבא עלי אם ראו קורות ביתי שערות ראשי ואימרת חלוקי מימי... וקרו עליה: "כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה". וכפירוש רש"י: 'אשה צנועה ראויה לצאת ממנה כהן גדול הלבוש משבצות זהב'.

"אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו ולאביו לבנו ולבתו ולאחיו".

רבינו אברהם אבן עזרא עומד על כך, שהתורה שינתה כאן מהרגלה שבדרך כלל היא מקדימה את הזכר לנקבה, ואילו כאן הקדימו את הנקבה לזכר: "כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו ולאביו"?

מסביר האבן עזרא: 'וטעם להזכיר אמו קודם האב – כי הזכר חי יותר מהנקבה ברוב'. דהיינו: אכן בכל מקום הזכר קודם לנקבה, אלא שכאן ישנה סיבה מיוחדת לכך שהתורה חורגת ממנהגה, והוא: שהנשים אינן מאריכות ימים כמו האנשים, ולפיכך התורה התייחסת קודם למות האב וס ואחר כך למות האב.

וכדברי האבן עזרא נקט גם רבינו הרמב"ם בפירוש המשניות על מסכת נדה (פרק ה' משנה ו'): 'ועשו גיל הנקבות לעונת נדרים למטה מגיל הגברים, מפני שימי חייהן פחות מימי חיי הגברים על פי הרוב'.

ואנו מוצאים שזו גם מעלה לנשים צדקניות, כך כותב בספר 'לקח טוב' לרבינו טוביה ב"ר אליעזר (חיי שרה כ"ג, ג'): "וכל הנשים צדקניות מתו לפני בעליהן שלא יתבזו אחריהן". וכן הוא בפירוש התורה של רבינו אפרים ז"ל (שם פסוק ט"ז): "ואם מתה בחיי בעלה טובה היה לה, שהרי אמרו חכמינו ז"ל כל אשה כשרה מתה בחיי בעלה, וכן מצינו בכל האמהות מתו בחיי בעליהן".

ולכאורה, רבינו סעדיה גאון כתב בפירושו לספר שמות, 'כי רבות מן הנשים בעליהן מתים לפניהן'. ויש להעיר שאכן מבחינה סטטיסטית, הנשים מאריכות ימים יותר מהגברים.

ואכן מבחינת שיאי גינס האדם בהיסטוריה שחי את מספר השנים הגבוה ביותר, בודאות, שיש תיעוד ליום לידתו. היא דוקא אישה ושמה ז'אן לואיז קלמן, שמתה באוגוסט 1997 כשהייתה בת 122 שנים ו-164 ימים. כמו כן תוחלת החיים בלידה של האוכלוסייה בישראל עמדה בסוף שנת 2007 על 82.5 לנשים ו-78.8 לגברים.

אז מי באמת חי יותר הגבר או האישה?

תשובה לשאלה זו נמצאת בתוספות שנלמד השבוע בדף היומי, במסכת כתובות דף פ"ג. הגמרא שם אומרת, שדעתו של כל בעל שנושא אשה שיש לה נכסים, לרשת את נכסיה, מוכן הוא לוותר על כמה וכמה זכויות ולא לוותר על ירושתה, והגמ' מסבירה משום ש"מיתה שכיחא", כיון שמוות הוא דבר שכיח, לכן דעתו של הבעל על נכסיה של האשה, שהרי השכיחות של המוות גורמת לכך שדעתו תהיה על נכסיה לאחר מותה. תוס' בד"ה

הוא אומר: הנשים הצדקניות, אימותיהן של כהנים גדולים, היו מופלגות במידת הצניעות ביותר, ובכלל זה שלא היו מדברות הרבה, כך שמלבד זה שבשכר השתיקה והצניעות זכו לראות את בנן מעוטר בכהונה גדולה – זכו גם לאריכות ימים ושנים, כי לא הוציאו את נפשן בריבוי הדיבור. מעתה מתורצת כמין חומר, הפלא ופלא, הקושיה אודות דברי ה"אבן עזרא", שהקדים הכתוב בכהן הדיוט את אמו לאביו 'כי הזכר חי יותר מהנקבה' – ומה יעשה עם סדר הדברים שנאמר בכהן גדול: "לאביו ולאמו"? שכן כל מה שהזכר חי יותר מהנקבה – הוא רק מפני שהנקבה מכלה את חיותה על ידי רוב דיבורה, אולם אמו של הכהן גדול יוצאת מן הכלל הזה, כי אם זכתה לבן כהן גדול – על כרחך שהיא מופלגת בצניעותה ולא מרבה בדיבור.

בדרכו של הגאון רבי אברהם פאלאג'י, הולך גם הגאון רבי יהושע מקוטנא והוא אומר תירוץ כזה: הגמ' במס' שבת (לא): מביאה על ג' דברים נשים מתות בשעת לידתן, אחד מן הדברים הוא חוסר צניעות, מה שגורם לאשה להסתכן בלידה ולמות הרי זה משום חוסר צניעות, אולם כפי שנתבאר אמהותיהן של כהנים גדולים היו נשים צנועות ואינן מסתכנות בלידה.

מעתה נראה עד כמה נפלאים הדברים, כאשר התורה מתייחסת לכהן הדיוט, למשפחה רגילה, להורים שבניהם הם כהנים הדיוטים, כותבת התורה את מיתת האם קודם מיתת האב "לאמו ולאביו", כי מיתת האם שכיחה יותר למיתת האב, זאת ע"פ דברי תוס' בכתובות דרוב פעמים מסתכנת בלידה, כל זאת כאשר המדובר בכהן הדיוט, אולם כאשר התורה מתייחסת לכהן גדול על כרחיו שאמו היא אשה המתנהגת בצניעות מופלגת, שהרי זהו שכר צניעותה שבנה נתמנה לכהן גדול, ממילא כבר אין לה את הסיבה להסתכן בלידה, ולכן היא חייה שיום לאורך חי הבעל, ואנו חוזרים לסדר התקין שהזכר קודם לנקבה, ולכן ביחס לכהן גדול בדיוק נפלא כתבה התורה "לאביו ולאמו".

ונראה לתת הסבר חדש לדבר, על פי מה שמצינו במכות (יא): לפי דיני תורה, הרוצח חייב לשהות בעיר מקלט עד מותו של הכהן הגדול. שהייה זו בעיר המקלט מהווה לגבי הרוצח עונש של גלות מחד, ומקלט וביטחון מפני גואלי הדם מאידך. השהות בעיר המקלט, מוגבלת ותלויה באורך חייו של הכהן הגדול. טבעי הוא שרוצחים בשגגה יהיו מעוניינים, שהכהן ימות במהרה ותקופת גלותם תסתיים. לפי כך אימותיהן של כהנים גדולים מספקות להן מחיה וכסות, כדי שלא יתפללו על בניהן, שימותו.

והנה, אשה לא יכולה לקיים מצות צדקה, כיון שנאמר בגמרא (בבא קמא ק"ט): "אבל לוקחים מן הנשים וכו'". גבאי צדקה לוקחין מהן דבר מועט, אבל לא דבר מרובה וכו'. רבינא איקלע לבי מחוזא, אתו נשי דבי מחוזא רמו קמיה כבלי ושירי, קביל מינייהו. א"ל רבה תוספאה לרבינא, והתניא גבאי צדקה מקבלין מהן דבר מועט אבל לא דבר מרובה, א"ל: הני לבני מחוזא דבר מועט נינהו".

ומבואר בגמרא, שמותר לאשה לתת רק סכום מועט לצדקה מנכסי בעלה, משום שאנו אומדים את דעת הבעל שאינו מקפיד עליה בכך, משא"כ במתנה מרובה שאפשר שהוא לא מסכים לכך, וכן פסקו הרמב"ם (הל' מתנות עניים פ"ז הל' יב), ושו"ע (וי"ד סי' רמ"ח סעי' ד').

ומסופר על הגאון ר' חיים זוננפלד זצ"ל שהגיע אליו המחאה גדולה לצרכי צדקה והיה חתום על זה שם של אשה, והחזיר את ההמחאה שמא נתנה זאת בלא ידיעת הבעל. וכשהגיע לידי הבעל הוא באמת השתומם על גודל הסכום, ונסע לר' חיים ואמר לו שבאמת מעולם לא היה בכוונתו לתרום סכום כזה, אולם כיון שראה את ישרותו של הרב, והוא מתפעל מהדרך בה נהג הוא רוצה לתרום את כל הסכום.

אולם גם כאשר האשה נותנת צדקה בסכום מועט, אין היא מקיימת מצות צדקה. כך מחדש הרב יהודה צירלסון הי"ד בשו"ת עצי הלבנון (וי"ד סי' נט), דכיון שהטעם שמקבלים מן

האשה מעות מועטות לצדקה הוא משום דאמדינן לדעתו של הבעל שהוא מתרצה בכך, ממילא, שכר הנותנה הוא של בעל, שהרי משלו היא נותנת. וכן כתב בספר ישמח משה (פרשת בשלח ד"ה הנני ממטיר). אלא שהוסיפו, שאף האשה תקבל שכר על עצם עיסוקה וטירחתי בנותנת הצדקה. [ונראה שסברו, שאף על פי שמותר לאשה לתת דבר מועט מנכסיו, אין כוונת הדברים שהיא זוכה באותן מעות ומשום כך מותרת היא ליתנם לאחרים, אלא דניחא ליה לבעל שתתן מעות מנכסיו. וכיון שהנכסים יוצאים מרשותו עד שיזכו בהם עניים, שכר המצוה שלו].

נמצא כי אין לאשה שכר מצות צדקה. והרי על מצות צדקה מצינו שעל ידה זוכה לאריכות ימים כמו שהגמרא בשבת (קנ"ג) אומרת "צדקה תציל ממות". וכן המדרש (בר"ר נט, א) מביא, שרבי מאיר הגיע לעיר שנקראת "ממלא", וראה שכל אנשי העיר עם שערות שחורות, היינו שמתים צעירים, אמר להם: ממשפחת בית עלי אתם דכתיב "וכל מרבית ביתך ימותו אנשים". אמרו ליה: רבי התפלל עלינו. אמר להם: לכו וטפלו בצדקה ואתם זוכים לזקנה.

ובתנא דבי אליהו זוטא (פרק א') נאמר: "ומנין שהצדקה מארכת ימיו ושנותיו של אדם, שנאמר "כי היא חייד ואורך ימיו".

ובילקוט שמעוני (פרשת וירא רמז י"ח) מובא: מנין לצדקה שמארכת ימיו של אדם? שנאמר בשילוח הקן "למען ייטב לך והארכת ימים", קל וחומר לצדקה שהיא חמורה כתורה". וכתב בספר מעיל צדקה (סימן אלף ש"ס): "ומה שהביא שצדקה מאריכה ימים קל וחומר משילוח הקן ולא הביא מהפסוק וצדקה תציל ממות, היינו, דאי מהתם צדקה תציל ממות הוה אמינא דמצילה ממיתה משונה או אפילו דמצילה ממיתה עצמה, היינו שלא ימות קודם זמנו, מהחיים שקצבו לו מהשמים. ולכן הביא משילוח הקן ללמדך, שאפילו קצבו לו שבעים שנה אם עושה צדקה מוסיפים לו על השבעים שנה". עיי' שם.

וכתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו צדקה לחיים (סימן קצ"ז): "על ידי צדקה זוכה לזקנה בימיו ושנותיו, והחידוש הוא דגופו וצורתו יהיה כבחור, והוא כהקב"ה דאית ביה כזקן ובחור. ע"כ.

בדומה לזה כותב המלבי"ם בספרו ארץ חמדה (בלקוטים בסוף הספר דף פ"ה רע"ג): "הזקנה לפעמים רעה אם נעשה חלש ואיבד ממונו ומוטל על אחרים או בניו וקרוביו מתים בחייו, נמצא לפעמים תהיה הזקנה לתשלום עונש. אמנם מי שזוכה לזקנה בזכות מצוה, כמו למשל מי שמקיים מצות צדקה שמאריכה ימים ועל ידי זה זוכה לזקנה, זה לא יירא רע כיון שבאה הזקנה לשכר, לא להיפך וזהו שאמר שלמה (משלי ט"ז) עטרת תפארת שיבה אימתית אם בדרך צדקה תמצא". ע"כ.

נמצא כי על ידי מצות צדקה זוכה לאריכות ימים, אלא שכל אשה אין לה שכר של מצות צדקה כיון שכשנותנת צדקה, השכר עובר אל בעלה, ומחמת כן אין להן את זכות הצדקה שתעמדו להם לאריכות ימים. אולם שונה הדבר אצל האמהות של כהנים כגדולים, שהדרך היחידה שתזכה האשה למצות צדקה, היא כפי שמצינו על אשת מר עוקבא בכתובות (ס"ז), שהיתה מקרבת את ההנאה לעניים, על ידי נתינה של לחם בשר ומלח. לפיכך, אמהותיהן של כהנים גדולים שהיו מביאים מים ומזון לרוצחים הנמצאים בערי מקלט, היה להם שכר צדקה בנותנת האוכל, ועל ידי זה זכו לאריכות ימים, שלא יצטרכו למות כמו שאר הנשים קודם הזכרים.

להאזנה לשיעורי הרב

איתי חיים בן אהרן שליט"א
0504133783

לשמיעת שיעורי אגדה על פרשת אמור הקש: 138
לשמיעת שיעורים על מעלת ימי ספירת העומר
ול"ג בעומר הקש 222: